

Гаженко И.В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ОСОБЕННОСТИ ЖЕНСКОЙ И МУЖСКОЙ РЕЧИ В ЯПОНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Работа посвящена исследованию мужского и женского вариантов речи. Гендерные особенности коммуникации привлекают внимание исследователей, но многие вопросы все еще остаются спорными и требуют дополнительных исследований, поскольку мужская и женская разновидности речи составляют особый и специальный элемент ее строения. В то же время они являются отражением некоторых особенностей социальных отношений.

Gaženko I.V., stud.,
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv

SOME PECULIARITIES OF MASCULINE AND FEMININE SPEECH IN JAPANESE LINGUOCULTURE

The article addresses one of the most difficult problems in the Japanese studies – gender-based difference in the speech of men and women. Gender peculiarities of Japanese language attract attention of numerous researchers, but there are still many controversial issues which need to be explored further, because men and women variants of speech form a significant part of language structure. At the same time, they reflect peculiarities of social relationships and promote better understanding of culture, which language is studied

УДК 811.134.2'25

Галайчук А.Ю., асп.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка

ХУДОЖНІ ЕВФЕМІЗМИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті йдеться про шляхи відтворення іспанських художніх евфемізмів українською мовою на матеріалі творів іспанської літератури та їхніх українських перекладів. Автор розглядає різновиди лексем, які найчастіше евфемізуються в іспанській мові та під час перекладу з іспанської на українську.

Ключові слова: художній переклад, евфемізація, непряма номінація, адекватність.

Евфемізація – процес, поява якого була зумовлена існуванням певних табу, що з'явилися на основі людських упереджень, марновіств та релігійних переконань, внаслідок чого для позначення певних предметів та явищ світу люди стали користуватися непрямою номінацією.

Отже, евфемізми – це непряма номінація об'єктів та явищ, для позначення яких існує певна пряма номінація, однак з якихось причин її використання є небажаним, непристойним або забороненим у певному суспільстві. Наприклад, "жертви" серед мирного населення під час військових операцій алегорично називають "супутніми втратами"; "сліпих" називають "незрячими"; замість "зрадити" кажуть "піти наліво" і т.п.

В основі явища евфемізації лежать, як правило, або наслідки архаїчних мовних "табу", тобто заборон користуватися прямою номінацією таких предметів і явищ, як, наприклад, богів, хвороб або мертвих, або вплив суспільства на людину. Моральні та етичні норми поведінки призводять до появи евфемізмів, якими користуються для позначення явищ, згадка про які може болісно сприйматися деякими людьми.

Останнім часом дослідженням цього явища займалося багато науковців, зокрема Л.П. Крисін [Крысин, 2000], В.П. Москвін [Москвин, 2007], Л.М. Шапіна [Шапина, 2008], Дж. Мідлтон, Р. Хесс, П. Ньюмарк, Р. Сеймур та інші автори. Це можна пояснити інтересом сучасної лінгвістики до проблем імпліцитності та непрямої номінації, а отже, означена проблема є актуальною.

Тенденція до евфемізації мовлення є універсальною, але виявляється вона у кожній мові по-різному. Приміром, для середовища іспанської культури відкриті розмови про певні фізіологічні функції організму людини є цілком нормальними, у той час як на українському культурному просторі це не є звичним, що засвідчує вплив національних особливостей характеру й культури на мовні явища, у тому числі й на евфемізацію мовлення. Такі культурологічні, порівняльні аспекти лише починають активно розроблятися в лінгвістиці.

Як уже було зазначено, традиційно іспанська культура вважається більш відкритою, ніж українська, що позначається на особливостях спілкування в іспанському та українському

суспільстві. Якщо в іспанській мові деякі непристойні та навіть лайливі вислови виходять за межі неформального спілкування, то в українській мові в аналогічних мовленнєвих ситуаціях відповідники цих слів мають занадто сильну емоційну оцінку та стилістичну конотацію і вважаються неприйнятними. Загалом, замість таких слів зазвичай використовують дещо м'якші відповідники або взагалі уникають вжитку подібної лексики: ¡Pues dígale a Diego que se ponga, *coño, joder!* [С. Rico-Godoy 1991, 102] – Ну то скажіть Дієго, щоб він підійшов до телефону [К. Ріко-Годой 2011, 60].

Явище евфемії широко представлене в сучасній іспансько- та україномовній художній літературі. Проаналізувавши роман Каміло Хосе Сели "La Colmena" (1951), роман Кармен Ріко Годой "Cómo ser una mujer y no morir en el intento" (1990) та драму Антоніо Буєро Вальєхо "En la ardiente oscuridad" (1947), ми дійшли висновку про те, що в іспанськомовній художній літературі найчастіше зустрічаються ті евфемізми, що стосуються особистого життя людей та їхніх відносин з іншими.

На нашу думку, художні евфемізми можна класифікувати таким чином:

1. Евфемізми, пов'язані з тілом людини:

- власне частини тіла: *сідниці* – *м'яке місце; nalgas – rotapis;*
- природні потреби: *іти в туалет* – *іти в одне місце; ir al retrete* – *ir al baño;*
- статеві стосунки: *займатися коханням* – *hacer el amor;*

2. Евфемізми, пов'язані з тематикою неформального спілкування:

- усі види дискримінації (віросповідання, національна належність, колір шкіри, орієнтація, фізіологічна та розумова дисфункція): *негр* – *афроамериканець; negro* – *africano de color;*
- неприємні явища (смерть, хвороби та ін.): *померти* – *заснути вічним сном; morir* – *pasar a mejor vida;*
- нечистоти: *сеча* – *урина; orina* – *pipí.*

Виникає питання, наскільки ці "неприємні" для людини явища та їх "пом'якшені" номінації зберігаються і відтворюються у перекладі.

Перекладознавчий підхід дозволяє застосування різних підходів до дослідження художніх евфемізмів в оригіналі та у перекладі. Приміром, можна розбити увесь пласт евфемізмів на більш вузькі функціональні підгрупи та проаналізувати основні шляхи відтворення цих одиниць, спираючись на таку класифікацію. Разом із тим, можна взяти за відправну точку кілька основних способів відтворення евфемізмів узагалі, не загострюючи увагу на функціональній класифікації, і досліджувати особливості перекладу евфемізмів у рамках кожного з окреслених способів. У цьому дослідженні ми вважаємо за доцільне застосувати певні елементи обох запропонованих вище підходів.

Аналізуючи наш матеріал, ми з'ясували існування трьох важливих тенденцій:

- відтворення евфемізмів за допомогою евфемізмів;
- евфемізація перекладів;
- відтворення евфемізмів за допомогою прямої номінації.

Спираючись на загальну класифікацію, ми можемо звернути увагу на особливості трансформацій, вжитих перекладачем у рамках кожної з вищеназваних груп.

Скориставшись методом суцільної вибірки, ми вибрали з текстів творів художні евфемізми, класифікували їх, а також виокремили такі шляхи їх відтворення у перекладі.

1. Евфемізм в оригіналі передається за допомогою еквівалентного евфемізму в перекладі: ... ¿estás con el *período*? [С. Ріко-Годой 1991, 28] – У тебе *критичні дні*? [К. Ріко-Годой 2011, 35].

Варто зазначити, що майже у кожній мовній парі існують шари лексики, які викликають у носіїв обох мов схожі емоції. Найчастіше це поняття "загальнолюдського" плану – слова, що позначають частини тіла та функції, пов'язані з ними, нечистоти, сумні події та образи, які одні люди, навмисно чи мимохіть, застосовують до інших.

Загалом іспанськомовні художні евфемізми, що відтворюються українською мовою за допомогою своїх смислових та стилістичних відповідників, являють собою певного роду кліше, вжиток яких міцно вкорінився в обох мовах. Це можна пояснити тим, що в іспанській та українській культурах найчастіше евфемізуються дуже схожі явища та поняття. Відтворення таких одиниць

переважно не потребує творчого підходу, оскільки в обох мовах існують усталені слова та словосполучення для позначення подібних понять та явищ.

Проаналізувавши ілюстративний матеріал, ми дійшли висновку про те, що у такий спосіб найчастіше відтворюються евфемізми, які належать до таких тематичних категорій:

- Евфемізми, пов'язані з темою смерті, хвороби та фізичних і розумових вад: Los *ciegos* o, simplemente, los *invidentes*, como nosotros decimos, podemos llegar donde llegue cualquiera [A. Buero Vallejo 1951, 15]. – *Сліпі*, або просто кажучи *незрячі* – ми вживаємо цей термін – можуть досягти того самого, що й інші люди [А. Буеро Вальехо 1993];
- Іспанське звертання *tío/tía* як специфічний вияв явища евфемії: "Oye, *tía*, contesta que si no me da algo" [C. Rico-Godoy 1991, 173]. – "Слухай, *люба*, зніми слухавку, бо зі мною станеться щось лихе" [К. Ріко-Годой 2011, 103];
- Евфемізми, пов'язані з частинами тіла, функціями організму та природними потребами: ... no es necesario *que te venga...* [C. Rico-Godoy 1991, 19] – Необов'язково, *щоб у тебе були критичні дні* [К. Ріко-Годой 2011, 37];
- Евфемізми, пов'язані зі статевими стосунками: Se empuñó en *hacer el amor* y consentí, aunque no me apetecía gran cosa, porque consideré que a lo mejor era buena terapia [C. Rico-Godoy 1991, 154]. – *Якось йому закортіло зайнятися коханням*, і я, хоча мені не дуже й хотілось, погодилась, бо подумала, що для нього це буде корисна терапія [К. Ріко-Годой 2011, 92];
- Евфемізми, пов'язані з віком: Todos los *ancianos* de la ciudad se han abalanzado solos o acompañados a darse el ansiado garbeo por los paseos y las avenidas [C. Rico-Godoy 1991, 160]. – *Дідусі та бабусі* виповзли самі або ж їх вивели на вулицю, щоб здійснити таку жадану прогулянку проспектами та бульварами міста [К. Ріко-Годой 2011, 96];
- Евфемізми, що використовуються для позначення туалету: Vamos a llevarlo al *water*, debe de ser un mareo [C. J. Cela 2010, 68]. – Відведемо його до *вбиральні*, у нього, мабуть, паморочиться в голові [К. Х. Села 1979, 44].

/Одведімо його до *вбиральні*: він, мабуть, блюватиме [К. Х. Села 2011, 32].

2. Відтворення евфемізму за допомогою відповідника, який не є евфемізмом ... *según tú, cada vez que un hombre te mira fijo, te quedas* [С. Rico-Godoy 1991, 167]. – Якщо вірити тобі, варто, щоб хтось на тебе пильно подивився, і *ти вже вагітна* [К. Ріко-Годой 2011, 100].

Часто розбіжності між двома різними культурами полягають у тому, що явища, які можуть негативно сприйматися у вихідній культурі, є цілком звичними і нормальними у цільовій. Мабуть, такі розбіжності зумовлені, серед іншого, тим, що різні історичні події залишили різні сліди на віддалених культурах.

Варто сказати, що випадки відтворення евфемізму за допомогою відповідника, який не є евфемізмом, досить рідко зустрічаються в іспано-українському перекладі, що робить їх тим більш цікавим об'єктом для дослідження. Зокрема, у фрагменті роману "Вулик" ми можемо спостерігати дуже цікавий приклад вікової евфемізації, який виражається у вжитку словосполучення "*primera juventud*", буквальний переклад якого звучав би як "перша молодість" – очевидно, причина вжитку такої форми зумовлена тим, що автор намагається м'яко сказати про зовсім вже не юний вік свого героя:

Don Trinidad tuvo una primera juventud turbulenta, llena de complicaciones y de veleidades... [С. J. Cela 2010, 68] – Дон Тринідад прожив бурхливу *молодість*, мінливу й дуже заплутану... [К. Х. Села 1979, 23]/*Молодість* Трінідада минула бурхливо, було чимало всіляких ускладнень та метушні... [К. Х. Села 2011, 13]

Тим не менше, в обох перекладах це словосполучення відтворено просто за допомогою слова "молодість", оскільки жодної "першої молодості" у системі української мови не існує.

Отже, основна функція евфемізмів, що належать до цього типу, – пом'якшення неприємного враження, яке могла б справити пряма номінація певних явищ на людей, яких ці явища стосуються. На наш погляд, відтворення евфемізму вихідної мови за допомогою відповідника, який у цільовій мові не є евфемізмом, може бути зумовлене відсутністю такого евфемізму в цільовій мові.

3. Евфемізація перекладів: *¿Qué te pasa? No estás normal...* [А. Вуеро Валлежо 1951, 56] – Що з тобою? Ти *не такий, як усі...* [А. Буеро Вальехо 1993, 37]

Чому трапляється так, що у тій чи іншій ситуації перекладач відчуває необхідність відтворити ту чи іншу лексему, що зовсім не має жодних ознак непрямой номінації, за допомогою евфемізму? Ми вже частково дали відповідь на це питання, зазначивши, що представники двох різних культур можуть зовсім по-різному сприймати те саме явище. Через це для адекватного відтворення іспаномовного тексту українські перекладачі часто вдаються до евфемізації. Звісно, непрямим відповідником замінюють не тільки лайку, а й ті слова та фрази, які більшості носіїв мови може бути неприємно чути (наприклад, пряма номінація фізіологічних функцій організму або нечистот).

Вважаємо за доцільне зазначити, що у проаналізованих нами джерелах ми знайшли більше прикладів евфемізації перекладу, ніж двох перших способів.

Найчастіше у перекладах евфемізуються такі категорії лексики:

- Груба лексика: ¡Me estoy *tocando los cojones!* [С. Ріко-Годой 1991, 108] – Та я тут просто *байдики б'ю* [К. Ріко-Годой 2011, 64];
- Лексика, яка вказує на дискримінацію: ... la sequedad y de la brusquedad de algún *profesor nazi* que tuvo allí [С. Ріко-Годой 1991, 162]. – ... різкістю та сухістю якогось *німецького професора*, що, видно, вчив його [К. Ріко-Годой 2011, 97];
- Лексика, пов'язана з поняттям нормальності: ¿Qué te pasa? *No estás normal...* [А. Буеро Вальехо 1951, 56] – Що з тобою? Ти *не такий, як усі...* [А. Буеро Вальехо 1993, 37];
- Пряма номінація природних потреб і нечистот: No sale ni para *tear* [С. Ріко-Годой, 12]. – Ні кроку звідти, навіть якщо треба *до вітру* [К. Ріко-Годой 2011, 34].

Отже, евфемізація є продуктивним та універсальним мовним засобом, який є характерним для різних культур і спостерігається в усіх сферах діяльності людини.

Евфемізми широко представлені і в художній літературі. Проаналізувавши твори сучасної іспанської художньої літератури та їх переклади українською мовою, ми виокремили три способи відтворення іспанськомовних художніх евфемізмів в українському перекладі та з'ясували, що найпродуктивнішим є спосіб відтворення прямої номінації або дисфемізма вихідного тексту за допомогою евфемізму в цільовому тексті. На наш погляд, це можна

пояснити впливом деяких розбіжностей іспанської та української культур на загальну мовну ситуацію в країні та на національну літературу. То ж, на нашу думку, як художні евфемізми, так і явище евфемії у широкому сенсі може стати цікавим напрямком подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Крысин Л. П.* Эвфемизмы в современной русской речи / Леонид Петрович Крысин // Русский язык конца XX столетия. – М., 2000, 286 стр.
2. *Москвин В. П.* Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка / Василий Павлович Москвин // Изд.3. М.: УРСС, 2007, 264 стр.
3. *Шапина Л. Н.* Эвфемизмы в социальных сферах деятельности: политкорректность и "деревянный язык" (на примере французского языка) / Людмила Николаевна Шапина // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2008. – Вып. 1 (29). – С. 147–150.
4. *Буеро Вальехо А.* У палаючій пітьмі / Антоніо Буеро Вальехо // Роман. – Перекл. з ісп. С. Борщевський. – К.: 1993.
5. *Ріко-Годой К.* Бути жінкою і не померти, намагаючись залишитися нею / Кармен Ріко Годой // Роман. – Перекл. з ісп. Г. Верба та Н. Хижняк. – Журнал "Всесвіт", 2011. №1-2, с. 33-118.
6. *Села К. Х.* Вулик / Каміло Хосе Села // Роман. – Перекл. з ісп. С. Борщевський. – К.: Країна Мрій, 2011.
7. *Села К. Х.* Вулик / Каміло Хосе Села // Роман. – Перекл. з ісп. П. Соколовський та А. Собуцький. – К.: Дніпро, 1979. – 214 с.
8. *Buero Vallejo, A.* En la ardiente oscuridad. / Antonio Buero Vallejo // Madrid: Ediciones Alfil, 1951.
9. *Cela, C. J.* La Colmena. / Camilo José Cela // Barcelona: RBA Publicaciones S.A., 2010.
10. *Rico- Godoy C.* Cómo ser una mujer y no morir en el intento / Carmen Rico Godoy. – Madrid: Ediciones Tema de Hoy, 1991.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2013 р.

Галайчук А.Ю., асп.,

Інститут філології КНУ імени Тараса Шевченка

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ЭВФЕМИЗМЫ И ПРОБЛЕМЫ ИХ ПЕРЕВОДА

В статье идет речь о способах перевода испанских художественных эвфемизмов на украинский язык. Автор рассматривает классы лексики, которые чаще всего подвергаются эвфемизации в испанском и при переводе с испанского на украинский язык.

Ключевые слова: художественный перевод, эвфемизация, косвенная номинация, адекватность.

Galaichuk A. Y.,
Institute of Philology,
National Taras Shevchenko University of Kyiv

PROBLEMS IN TRANSLATING LITERARY EUPHEMISMS

The article deals with the ways of translating Spanish literary euphemisms into Ukrainian. Author describes sorts of lexemes, which are usually euphemized in Spanish and while translating from into Ukrainian.

Key words: literary translation, euphemism, indirect nomination, adequacy.

УДК 811.161.2 : 81'367.622.12

Гапченко О.А., к.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЛЕКСИКОН ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСОБЛИВЕ МЕНТАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ

У статті розглядається феномен індивідуального лексикону особистості. Аналізуються підходи до вивчення лексикону як специфічного ментального утворення, погляди вітчизняних і закордонних учених на особливості його організації й функціонування.

Ключові слова: індивідуальний лексикон, ментальний лексикон, мовна особистість, мовна свідомість, асоціативний тезаурус, психолінгвістика.

Становлення мовленнєвих навичок людини було б неможливим без існування особливої внутрішньої структури, за допомогою якої слова сприймаються, зберігаються й відтворюються в актах мовлення. Такою внутрішньою структурою є **лексикон** особистості.

Термін **лексикон** широко використовується в сучасній лінгвістиці, однак тлумачиться по-різному. Під **лексиконом** розуміють *індивідуальний словниковий склад* (А. Баранов, Д. Добровольський), *репрезентації слів у довготривалій пам'яті людини* (Д. Керролл), *сховище слів у пам'яті людини, пам'ять слів* та ін. **Ментальний лексикон** розглядають як складову мовної компетенції людини, що передбачає знання словникового складу